

Maja Sunčič Aristofanovo komično mirovništvo postavi v drugačen kontekst in se sprašuje, ali ga lahko razumemo tudi kot vojno propagando, razvidno predvsem iz stavka »naj se vojna nadaljuje«. Nadaljevanje vojne je pomenilo za takratne Atene ohranitev demokracije in tudi širitev te ustavne ureditve drugod z vojno. V tem lahko razpoznamo plodno paralelo s sodobnostjo, predvsem z zunanjo politiko ZDA. Do napada na Irak je prišlo 20. marca 2003, vojna pa se doslej še ni končala, čeprav je predsednik ZDA Barack Obama oznanil umik ameriških vojakov do konca leta 2011.

Kljub številnim razlikam med Aristofanovim in sodobnim mirovništvom (kategoriji sta bolj ali manj neprimerljivi), ZDA zagovarjajo ideologijo izvoza demokracije z vojno, kar velja tako za zdaj že desetletno vojno v Afganistanu kot za osemletno vojno v Iraku. Paralele lahko vidimo tudi v bližnjevzhodnih ljudskih vstajah proti diktatorjem v Tuniziji, Egiptu, Libiji, Siriji, Jemnu in drugod, ki so jih podprle ZDA in številne evropske države, tudi Slovenija. Libijske upornike so v boju proti dolgoletnemu diktatorju Gadafiju podprli celo zahodni zavezniki v vojaški operaciji Odisejeva zora (19.–31. marec 2011). Promocija moderne demokracije tako ostaja neverjetno podobna antičnim postopkom, v obeh primerih pa za tem ne stoji mirovniška, ampak vojna ideologija.

Knjiga Maje Sunčič Aristofan – MIROVNIŠKA KOMEDIJA predstavlja inovativni pristop v antičnih študijah, saj znanje iz klasične filologije uporablja kot izhodišče in temelj, na katerem gradi svoje analize. Svoje teoretske izpeljave utemeljuje predvsem na francoski šoli zgodovinske antropologije in študijah spolov, pri čemer se suvereno vključuje v razpravo z različnimi avtorji, ki so problematiko že obravnavali in katerih zaključke bodisi sprejme ali argumentirano zavrže. Vsekakor gre za študijo, ki utegne zaradi trajno aktualne problematike, ki jo obravnava (vojna in mir), pritegniti sorazmerno širok krog bralcev: v prvi vrsti seveda specialiste za antične študije in strokovnjake z različnih področij humanistike ali družbenih ved – od sociologije in kulturologije do antropologije in literarnih ved, morda tudi aktualne politične kroge.

Karmen Medica

Egidio Ivetic (ur.): ISTRA SKOZI ČAS: Priročnik regionalne zgodovine Istre z navedbami o mestu Reka. Fiume, Unione italiana - Trieste, Università popolare - Rovigno, Centro di Ricerche Storiche, 2011, 735 str.

S prevodom dela *Istria nel tempo / Manuale di storia regionale dell'Istria con riferimenti alla città di Fiume* (Rovigno, 2006) najprej v hrvaški, letos pa še v slovenski jezik, se po šestih letih zaključuje obsežen in ambiciozen projekt Italijanske unije na Reki, Ljudske univerze v Trstu in Središča za zgodovinske raziskave v Rovinju, ki je ob zajetnem *Priročniku regionalne zgodovine Istre* že od samega začetka vključeval tudi pripravo medijskega projekta »Istra skozi čas« v italijanskem, slovenskem, hrvaškem in angleškem jeziku. Dokumentarec je nastal v sodelovanju italijanskega programa TV Koper – Capodistria, Središča za zgodovinske raziskave v Rovinju, Italijanske unije na Reki in Ljudska univerze v Trstu, kjer je v sliki in besedi prvič predstavljena celotna zgodovina Istre od njenega geološkega nastanka do današnjih dni.

Pripravo dokumentarca in izid publikacije je omogočilo Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Italije.

V spremni besedi publikacije, ki jo je uredil Egidio Ivetic, je moč razbrati, da sta bila namen in cilj navedene projekta, ki je bil zasnovan že pred desetimi leti,

napisati zgodovino Istre s kar največjo mero objektivnosti in uporabo znanstvenega aparata, saj je njena zgodovinska preteklost – sicer bogata, a hkrati nemirna in razgibana – polna neizbrisnih in globokih sledi krvavih dogodkov, ki so sledili od konca 19. skozi celotno 20. stoletje ob spopadu dveh nasprotujočih si nacionalnih komponent.

To sicer ne pomeni, da je poudarek zgolj na zadnjih dveh stoletjih njene zgodovine, kjer sledimo hudim nacionalnim in političnim antagonizmom ter posledično radikalnim družbenim, socialnim in etničnim spremembam na tem območju, pač pa tudi na starejših obdobjih, je pa moč iz prvih vrstic podpoglavja o Italijanski narodni skupnosti (1945–1992) razbrati, da bi naj lokalno prebivalstvo (zlasti italijanske narodnosti) v Istri, na Reki in v Dalmaciji skoraj v celoti na lastnih plečih nosilo posledice dramatičnih preobratov, ki so sledili po II. svetovni vojni in s tem težko odločitev, ki so jo sprejele zmagovite velesile.

Italijani Istre in Reke naj bi bili namreč s tem dokončno odrezani od domovine in prisiljeni sprejeti jugoslovansko državljanstvo ali pa optirati za italijansko in izbrati bolečo pot eksodusa. S tem naj bi torej dozoreli pogoji za tisto, kar se je pokazalo kot najhujši etnični in demografski preobrat, ki se je dogodil na istrskem polotoku in na Reki, se pravi bistveno zmanjšanje italijanske komponente na območjih, kjer naj bi le-ta stoletja odigravala pomembno oziroma celo odločujočo gospodarsko, družbeno in kulturno vlogo. Eksodus naj bi torej v nekaj letih izkoreninil stoletno ljudsko tradicijo, običaje in navade ter popolnoma spremenil multikulturno in multietnično podobo ter s tem tudi značilno identiteto tega ozemlja. Več kot polovica celokupnega prebivalstva Istre in Reke naj bi po besedah avtorjev dokončno zapustila svojo zemljo in imetje, s tem pa je bila italijanska jezikovna in kulturna prisotnost popolnoma izbrisana iz celotnih (zlasti mestnih) območij, trgov in vasi.

Iz teh akcentov in zaključkov je torej moč razbrati, da so bila prizadevanja avtorjev usmerjena predvsem v podrobnejšo raziskavo dolgega in specifičnega zgodovinskega razvoja Istre in Reke, v katerem naj bi se zrcalile in potrdile teze o prevladujočem romanskem, kasneje pa italijanskem značaju te pokrajine. Pri tem avtorjem nikakor ne moremo očitati pristranskosti, saj se v štirih poglavjih, ki orisujejo istrsko zgodovino od najstarejših obdobjev pa do konca beneške vladavine (1797), etnična, družbeno-politična, upravna in gospodarska podoba Istre izrisuje v značilnih premisah velikih političnih tvorb, ki so dominirale nad njenim ozemljem tja od antičnega Rima, Bizanca, frankovske države, oglejskih patriarhov, Beneške republike in Habsburžanov. Velika odlika navedenega dela je zlasti v tem, da nazorno in argumentirano v teh poglavjih ob politični, upravni in ekonomski podobi razgrinja tudi njeno družbeno, socialno in kulturno podobo ob sicer značilni istrski dihotoiji med mesti in podeželjem ter obstoječima kulturni-

ma krogoma, ki sta zajemala mesta na eni ter podeželje z vsemi njegovimi etničnimi, kulturnimi in jezikovnimi posebnostmi na drugi strani.

Odperti in polemični tako ostajajo nekateri zaključki in stališča, ki so nanizana v petem in šestem poglavju, ki zajemata 19. oziroma 20. stoletje z obdobjem avstrijske vladavine, kraljevine Italije in poveljne Jugoslavije v letih od 1945 do 1991.

Predolgo in preveč podrobno bi bilo naštevanje vseh spornih stališč in navedb, zato bi se omejili le na dve najpomembnejši:

ob koncu petega poglavja so le bežno omenjena avstrijska ljudska štetja po kriteriju občevalnega jezika (*lingua d'uso* ali *lingua parlata*) med letoma 1880 in 1910, ki pa so bila ključnega pomena za izkrivljanje dejanskega etničnega stanja v Istri, zlasti zadnje štetje leta 1910, ki je kazalo na odkrite težnje (zlasti v Trstu) po zmanjševanju dejanskega števila slovenskega, pa tudi hrvaškega prebivalstva;

iz zaključkov o avstrijskem obdobju veje tendenciozno in neosnovano mnenje, da se je dunajska vlada usmerila k popolnemu priznanju slovanske komponente in dodatnemu zmanjševanju italijanske, saj je Avstrija do konca svoje vladavine vztrajala pri ohranjanju sistema kurij in cenzusa za deželnozborske volitve, kar je v istrskem deželnem zboru ohranjalo prevlado italijanskega liberalno-nacionalnega tabora, ohranjala pa je, kot že rečeno, tudi sistem občevalnega jezika pri ljudskih štetjih in s tem zagotavljala dominantno pozicijo italijanskega vladajočega razreda, zato tudi ni uspela doseči predvidenega kompromisa med obema nacionalnima komponentama, kot npr. na Moravskem in v Bukovini.

Nacionalno vprašanje se je v Istri, tako kot v drugih podobnih srednjeevropskih okoljih, pojavilo kot sopotnik narodnostne pripadnosti in socialnega položaja. Italijanska narodnost je tu, zlasti po združitvi Italije, postala sredstvo za ohranitev in utrditev privilegirane položaja v odnosu do istrskih Slovencev in Hrvatov, pa tudi za obrambo avtonomističnih (monopolnih) pozicij pred uvajanjem narodnostno in družbeno nevtralne avstrijske zakonodaje. V tem obdobju je italijansko nacionalno gibanje zakrnelo in izgubilo prvotni značaj evropske odprtosti, ki so jo zamejevali kulturno zapiranje vase, iredentizem in asimilacijske težnje ter napačnost rasistične vrste.

Ravno o tem obdobju *finis Austriae* je dovolj literature, tudi italijanske (npr. dela in članki Angela Are in Paola Zillerja ter nekaterih drugih), ki argumentirano in objektivno orisujejo položaj avstrijskih Italijanov oziroma obeh nacionalnih komponent v Avstrijskem primorju, pa tudi razloge za propad nacionalnega kompromisa v Istri v letih od 1908 do 1910.

Ključna so seveda vprašanja, povezana z obdobjem med obema vojnama oziroma z vprašanjem fašizma, ki je sicer v navedenem delu obravnavano dovolj kritično in objektivno, četudi bi pričakovali, da bodo avtorji ne-

koliko podrobneje spregovorili o antifašizmu, narodno-obrambni organizaciji TIGR in Borba ter vsaj omenili prvi in drugi tržaški proces, kopske zapore itd.

Temeljno v tem kontekstu torej ostaja vprašanje, ali je res šele eksodus povojnega časa popolnoma spremenil multikulturno, multijezikovno in multietnično podobo Istre, potem ko se je že Mussolinijev fašizem v Istri oziroma na območju Julijske krajine odločil za »etnično bonifikacijo« in uvajal genocidno politiko, ki naj bi v eni generaciji povsem spremenila etnični značaj pokrajine, kjer je živelo več kot pol milijona pripadnikov slovenske in hrvaške manjšine. Položaj italijanskega življa z ohranjeno dominantno pozicijo pred I. svetovno vojno oziroma razpadom Avstro-Ogrske pač ni v ničemer primerljiv s položajem slovanskega življa, v kakršnem se je znašel po dvajsetih letih fašistične vladavine.

Seveda iz takega položaja izvira veliko tistega, kar sta temu območju oziroma njegovemu prebivalstvu (do) prinesla oba totalitarna sistema; najprej fašistični, ki se je v Istri ohranil tudi po kapitulaciji Italije 8. septembra 1943 in je ostajal zvest nacistični Nemčiji do njene propada leta 1945, in seveda povojni komunistični sistem, ki ga je vzpostavila vojaška uprava jugoslovanske armade (VUJA) v letih od 1945 do 1947 oziroma do podpisa Londonskega memoranduma leta 1954 na območju cone B STO. Gledanja na to, komu pripada »izvirni greh« za povojno dogajanje in politični razplet v Istri, so očitno na eni in drugi strani še vedno dokaj različna.

V raziskavah o zgodovinski kontinuiteti in posameznih, zlasti novejših obdobjih istrske zgodovine, bi se bilo torej treba izogibati stereotipom in tendencioznim interpretacijam zgodovinskih virov. Ne glede na dejstvo, da se kolektivni zgodovinski spomin – zlasti na nekatere prelomne in travmatične dogodke polpretekle dobe, kakršnega predstavlja npr. eksodus istrskega prebivalstva – sčasoma spreminja, ne bi smeli zapadati čustvom in politični propagandi, pač pa ostajati na realnih, objektivnih tleh zgodovinskih raziskav in dejstev, pri tem pa tudi ne pozabiti na eno temeljnih substanc istrske identitete: to je na njeno zgodovinsko konstanto sobivanja in sožitja.

Ko govorimo o zgodovini Istre, se je treba, kot v uvodu v svojo »Kratko zgodovino Istre« (Koper, 2008) navaja njen avtor dr. D. Darovec, ozreti hkrati tudi na zgodovinopisne teorije o regionalni oziroma regionalnih zgodovinah, pa ne le zato, da bi nedvoumno ugotovili, da gre pri tej tematiki za obravnavo zgodovine določene regije, temveč da se na eni strani zavemo pomena mozaikov regionalnih zgodovinskih dogodkov in procesov, po drugi strani pa predvsem metodoloških izhodišč, ki so bila potrebna za vzpostavitev t. i. koncepta regionalnih zgodovinskih. Čeprav je v tem pogledu treba imeti pred očmi Braudelov izrek, da »pokrajina ni referenčni okvir raziskovanja, temveč je referenčni okvir raziskovanja lahko le problem«, moramo ugotoviti, da so tudi k tem

premikom na področju kulturne zgodovine precej pripomogle prav regionalne študije.

Mednje vsekakor sodi tudi Priročnik regionalne zgodovine Istre z naslovom »Istra skozi čas«, s katerim so si avtorji, kot je razvidno iz spremne besede, naprtili težko in zahtevno nalogo, da naj bi to delo predstavljalo objektivno, znanstveno in nepristransko zgodovino Istre in njenega prebivalstva. Ne glede na morebitne pomanjkljivosti in subjektivne sodbe nedvomno predstavlja dragocen doprinos v zakladnico istrske zgodovine, kakršnega tudi sicer s svojo bogato in razvejano založniško-publicistično dejavnostjo (tudi za prostor slovenske Istre) predstavlja Središče za zgodovinske raziskave v Rovinju.

Obsežna in bogata publicistična dejavnost obeh istrskih raziskovalno-znanstvenih središč, tako v Rovinju kot v Kopru, s svojo znanstveno periodiko, pa tudi s posameznimi monografskimi edicijami, kakršna sta »Istra skozi čas« in že omenjena »Kratka zgodovina Istre« dr. D. Darovca, torej v veliki meri uspešno zapolnjujeta vrzeli, ki so bile vse dotlej prisotne na tem področju, s tem pa vsaka na svoj način tako strokovni kot laični javnosti predstavljata rezultate raziskav o prelomnih obdobjih in značilnostih bližnje in daljne istrske preteklosti.

Žal je pri tem avtorjem in snovalcem zajetnega, preglednega in bogato ilustriranega *Priročnika regionalne zgodovine Istre* ušla pomembna sestavina tovrstnega dela, namreč skrb za korekten in strokoven prevod v slovenski jezik, ki bi na mnogih mestih potreboval dodatno lekturo in uporabo sicer že uveljavljene slovenske historične terminologije.

Salvator Žitko

Marija Pirjevec: TRŽAŠKI KNJIŽEVNI RAZGLEDI.
Trst, Mladika, 2011, 320 str.

Ob koncu leta 2011 je na knjižnih policah raziskovalcev, profesorjev, študentov, pa tudi ljubiteljev slovenske besede zagledala luč zajetna zbirka študij, esejev in zapisov, ki so nastali v daljšem časovnem obdobju izpod peresa prof. Marije Pirjevec, ene najbolj prodornih poznavalk in proučevalk slovenske pisane besede, še posebej na zahodnem robu slovenskega etničnega ozemlja. Knjiga, ki je izšla ob avtoričini sedemdesetletnici, ni bila zamišljena kot antologija ali popoln pregled slovenskega literarnega ustvarjanja v Italiji, pač pa kot izbor esejev, ki z različnih zornih kotov obravnavajo več družbeno-zgodovinskih obdobjev kakor tudi raznoliko paleto literarnih ustvarjalcev; skupni imenovalec vsem člankom pa je večkulturno in večjezično tržaško mesto, s katerim so bili izbrani avtorji tako ali drugače povezani, kakor tudi stik in po-